

ГЛОБАЛЬНИЙ ІНФОРМАЦІЙНИЙ ПРОСТІР: ЙОГО ВПЛИВ НА ПСИХОЛОГІЧНУ КУЛЬТУРУ ПЕДАГОГІВ

Пророк Н. В.

доктор психологічних наук, завідувачка лабораторії психодіагностики та науково-психологічної інформації

Інститут психології імені Г. С. Костюка НАПН України, м. Київ, Україна

Існує багато психологічних підстав вважати психологічну культуру українською важливою, власне, цільовою якістю для освіти та самоосвіти сучасних педагогів [5]. На наш погляд, найбільш влучне визначення поняття «психологічна культура педагогів», було сформульовано Н. Ю. Певзнер: це інтеграційне новоутворення особистості, що охоплює взаємозв'язані психологічні властивості, є ядром структури професійно-важливих якостей, виконує ціннісно-регулятивну функцію психіки в професійній діяльності і забезпечує високий рівень її успішності, а також саморозвиток і самореалізацію особистості як у професії, так і в межах життєвої стратегії в цілому [6]. Отже, психологічна культура як складова загальної і професійної культури є важливим елементом професійної діяльності і розвитку особистості працівника освіти. Специфікою сучасного розуміння психологічної культури є, зокрема, *осмислення впливів інформаційного суспільства* на це психологічне явище. Саме на цей аспект і спрямована представлена робота.

Історія розвитку Інтернету, практика його використання дали змогу усвідомити як його можливості, так і виклики (зумовлені технічними, технологічними, інституційними й іншими новопосталими змінами освітнього простору) та наслідки для людства. Досить повно можливості мережі як інформаційного середовища для пересічного користувача перераховано в роботі Л. О. Пережогіна [цит. за 3]: безмежність інформаційних ресурсів приватного, наукового чи суспільного характеру; можливість отримання інформації в будь-якій з технічно існуючих форм – текстовій, аудіо, відео тощо; можливість для кожного користувача без залучення значних матеріальних ресурсів розміщувати в мережі власну інформацію, яка буде доступною для необмеженого числа інших

користувачів; можливість зворотного зв'язку між користувачем і суб'єктом, який надав інформацію. Значно розширюють можливості користувачів і такі найбільш очевидні особливості мережевого спілкування, як вербальність, позатілесність, нематеріальність, текстуальність, умовність, міфологічність, анонімність тощо.

Застосування інформаційних технологій веде до розвитку і перетворення діяльності, опосередкованої Інтернетом: виникають нові навички, операції і способи виконання дій, нові цільові й мотиваційно-сміслові структури, нові форми опосередкування і нові види діяльності [1]. Зокрема, на думку M. Strangelove, технологія Інтернету формує не тільки нову техніку існування (основними рисами якої є позачуттєвість, доступність, інтерактивність, масовість комунікації), а й нову форму свідомості і новий тип Я – асенсорне Я [цит. за 3].

Використання Інтернету як засобу спілкування істотно впливає і на функції та структуру комунікації, наприклад: актуалізуються функції презентації і самовираження; вибудовується певний життєвий контекст (який моделює умови природного світу): утверджується ігровий і карнавальний характер спілкування, соціальні ритуали, окрема міфологія, сленг, допускається множинна ідентичність [1]. Все це дає змогу говорити про специфічну функцію Інтернет-комунікації – функцію світоутворення.

Доступ до гігантських можливостей Інтернету привів до того, що змінилися вимоги до форми подання інформації: щоб до неї був інтерес, вона повинна бути цікавою, простою і зрозумілою. Адже більшість користувачів Інтернету не мають звички читати складні тексти, не готові долати труднощі для розуміння таких текстів, не будуть споживати нецікаву інформацію. Тобто вимоги до текстів, які виставляються в Інтернеті, у порівнянні з текстами на паперовому носії значно зросли. І це підвищення вимог йде за всіма параметрами тексту. Він повинен зацікавити, примусити читати, утримати до кінця викладу. У жорсткій конкуренції виграють ті, хто може цікаво й естетично «запаковувати» смисли в тексті. Тому важливим стає не тільки заголовок, що інтригує, а й чітка структура, короткий текст, насичений зоровий ряд, вмотивовані висновки, а ще – простота і зрозумілість. Відповідно споживання саме таких текстів формує у користувачів

потребу в них (невеликих, чітких, простих, зрозумілих, цікавих). Але користувачів більше. І ця специфіка «читача-в-Інтернеті» розповсюджується на все більшу кількість людей.

Але масиви нової інформації, комп'ютеризація не тільки створюють нові можливості, а й загрожують сучасній людині *тяжкими наслідками*. Зокрема, «проживання» в Інтернеті не сприяє розвитку емоційної сфери людини. Адже тільки через емоційний контакт з дитиною, що базується на довірі й прив'язаності, цінності, які дорослі хочуть передати дитині, можуть заряджатися позитивною валентністю і засвоюватися. Іншого шляху передачі цінностей і принципів, ніж діалог з живими носіями культури – не існує. Природа свідомості людини діалогічна [2; 4; 7].

Природне бажання людини прискорити пошук необхідної інформації за допомогою Інтернету за наявності можливості вдовольнити це бажання (яку надають неймовірні ресурси пошукових систем) призводить до того, що користувачі Інтернету в морі інформації займаються «серфінгом» – ковзають її хвилями. Цей факт підтверджують наукові дослідження пошукової діяльності користувачів Інтернету. Так, С. Sherman показала, що з кожним роком невпинно збільшується кількість користувачів, які переходять на інші сайти чи переформулюють свій запит, якщо не знаходять задовільної відповіді вже на першій сторінці [цит. за 3].

Безліч інформаційних дрібниць, створюючи «інформаційний шквал», що обрушується на свідомість і підсвідомість людей, не тільки відволікає від більш суттєвого (воно просто десь губиться), але й не дає змоги звичайній людині (а особливо – молодій людині) скористатися своїм мисленням: одні не встигають, а інші не здатні критично осмислити те, що відбувається. Іншими словами, з одного боку, існує надмір непотрібної, суперечливої і деструктивної інформації, яка агресивно втручається в повсякденне життя, а з іншого боку, у більшості людей: відсутні навички, необхідні для конструктивної роботи з інформацією; існує дефіцит об'єктивних знань; відбулося руйнування традиційних схем осмислення дійсності (наприклад, люди перестають думати, запам'ятовувати, а натомість

апелюють до пошукової системи, а не до свого розуму, бездумно використовують Інтернет) та ін..

Величезні можливості Інтернету створюють ілюзію «я все знаю», що сприяє такій тенденції у світосприйнятті користувачів, як відсутність авторитетів; цій тенденції сприяє й те, що користувач може відреагувати на якусь інформацію анонімно, дати їй оцінку, у тому числі різку й негативну, не рахуючись з титулами і регаліями. Адже в Інтернеті не надається значення суспільній статусності.

Диверсифікація джерел інформації, збільшення кількості технічно опосередкованих комунікацій, охоплення навчального простору засобами масової інформації, телебаченням та Інтернетом, агресивне нав'язування нових культурних стандартів, вигідних для певних угруповань, *розширили можливості серйозних маніпуляцій із суспільною і індивідуальною свідомістю*, призвели до появи в молодіжному середовищі нових, технічно зумовлених, психічних станів, девіацій і залежностей (ігроманія, інтернет-залежність).

Не можна не згадати й про те, що сучасна Україна потрапила під «пропагандистський каток» Росії. Інформаційні атаки і особливо постійна нахабна брехня, мають цілком закономірні психологічні наслідки: відбувається втрата довіри до авторитетів; втрата відчуття реальності; втрата класичних критеріїв довіри, які допомагали людям жити (наприклад, моральних критеріїв: що таке добро, а що таке зло); втрати інтересу до того, що відбувається в соціумі тощо. Натомість відбуваються суттєві зміни у моральних цінностях, з'являється недовіра до всіх, байдужість до подій у суспільстві, толерантність до аморальної поведінки; закріплюється некритичність мислення, нездатність відрізнити добро і зло, небажання думати. Нагадаємо про те, що серйозна загроза йде від технологій маніпуляції свідомістю і підсвідомим, які здійснюються в сучасному інформаційному просторі таємно. Перед таким прихованими психологічними впливами беззахисними є не тільки молоді люди, а й розумні, професійні у своїй справі, висококультурні люди. Тому педагоги працівники мають бути ознайомлені з азами маніпулятивного впливу на людину.

Отже, підсумовуючи сказане вище, можемо констатувати: глобальний інформаційний простір (в якому швидко задовольняються потреби щодо інформаційних продуктів, забезпечується інформаційна взаємодія людей, є доступ до світових інформаційних ресурсів тощо) суттєво впливає на всі сторони нашого життя, у тому числі й на комунікативні процеси в суспільстві та на навчально-виховний процес в освітніх закладах. Внаслідок цього вимоги до кожного працівника освіти, до його методів роботи, комунікативних навичок, професійної компетентності, психологічної культури значно зростають. Досягнути високої ефективності у роботі з кожною дитиною в наш час педагогу допомагає не тільки вміння майстерно будувати процес навчання, а і його здатність до позитивної взаємодії зі своїми учнями, яка неможлива без врахування особливостей сучасної інформаційної епохи.

Література

1. Андрієвська В. В. Особливості педагогічного дискурсу в умовах інформаційного суспільства [Електронний ресурс] / Андрієвська В. В. // Матеріали Круглого столу, присвяченого науковій творчості відомого українського психолога Івана Омеляновича Синиці [Наукова спадщина І. О. Синиці в контексті сучасної педагогічної психології] (м. Київ, 27 жовтня 2015 р.). – Режим доступу : <http://fund-issled-intern.esrae.ru/12>
2. Асмолов А. Г. По ту сторону сознания : методологические проблемы неклассической психологии. – М. : Смысл, 2002. – 480 с.
3. Кузнецова Ю. М. Психология жителей интернета. Изд. 2-е., испр. / Кузнецова Ю. М., Чудова Н. В. – М. : Изд-во ЛКИ, 2011. – 224 с.
4. Леонтьев Д. А. Психология смысла. Природа, структура и динамика смысловой реальности : монография. – М. : Смысл, 1999. – 486 с.
5. Особливості формування психологічної культури працівників освіти в інформаційному суспільстві : монографія / Н. В. Пророк, Л. О. Кондратенко, Л. М. Манилова та ін. ; за ред. Н. В. Пророк. – Київ : Видавничий Дім «Слово», 2017. – 194 с.
6. Певзнер Н. Ю. Психологическая культура педагога и эффективность профессиональной деятельности : автореф. дисс. ... канд. психол. наук: 19.00.03 / Н. Ю. Певзнер. – Казань, 2007. – 22 с.
7. Юнг К. Г. Структура психики и процесс индивидуализации / Карл Юнг. – СПб., 1996. – 209 с.